

»ZGODBE SI JEMLJEMO ZA SVOJE!«

Etnološki večer s Špelo Frlic

Zoom, 26. 5. 2021

V knjižnici Glasnika SED je konec leta 2020 kot 54. po vrsti izšla monografija Špele Frlic »Zgodbe si jemljemo za svoje!«: *Za 2 groša fantazije in sodobno pripovedovanje na Slovenskem*. Posvečena je pripovedovanju v sodobnem urbanem prostoru. Avtorica se loteva pripovedovanja kot oblike javnega nastopa, ki prenaša tradicionalno gradivo, z aktualizacijo vsebine v sodobni čas in s pripovedovalčevim pogledom na svet pa temu gradivu daje novo življenje. Pričujoče delo je pomemben doprinos k študijam sodobnih oblik tradicij v slovenskem prostoru.

Pripovedovalska dejavnost se redkeje pojavlja v sodobnem etnološkem raziskovanju, zato je Slovensko etnološko društvo na izid knjige navezalo etnološki večer, kjer je beseda tekla tudi o knjigi, vendar ne samo o njej. Pogovarjali sta se avtorica monografije mag. Špela Frlic in urednica mag. Anja Serec Hodžar. Maj 2021 je bil sicer v znamenju rahljanja epidemioloških ukrepov, čas prvih globljih vdihov in ponovnega druženja, vendar je bil to vseeno še čas previdnosti in spremenljivega vremena. Vse to je botrovalo odločitvi, da tudi ta etnološki večer poteka na daljavo, prek aplikacije Zoom, in olajša udeležbo tudi občinstvu iz bolj oddaljenih krajev. Tako smo v sredo, 26. maja 2021, ob 19. uri posedli pred (dobesedno) male zaslone in si pripovedovali o pripovedovanju.

Avtorica knjige se je uvodoma zahvalila Slovenskemu etnološkemu društvu, da ji je omogočilo izdajo. Ne samo za to, da je njeno delo izšlo, ampak tudi zato, ker je pripovedništvo na Slovenskem s tem delom dobilo temelje, teoretične in strokovne. Hkrati gre z opisom skupine Za 2 groša fantazije za opis nekega časa, ki ga ni več, za spomenik skupini, ki ne deluje več, vendar njen duh živi naprej. Monografija pomeni začetek dialoga o pripovedovanju, ki je globlji, osvetljuje pripovedovanje z več vidikov, ga raziskuje, ne zgolj opisuje.

Besedilo je nastalo na osnovi magistrskega dela Špele Frlic na podiplomskem študiju na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Mentorica magistrskega dela je bila dr. Mirjam Mencej, ki je kot članica uredniškega odbora Knjižnice Glasnika SED besedilo tudi predlagala za objavo. Avtorica se spominja njunega kakovostnega in plodnega sodelovanja že iz časa študija, pa tudi spodbujanja k izdaji besedila. Odločitev za objavo namreč ni bila lahka, saj je bilo treba besedilo temeljito prenesti, posodobiti in dopolniti z novimi raziska-

vami, ki so nastale v vmesnem času. Težko je bilo pisati in objaviti besedilo o ljudeh, ki so tvoji prijatelji in sodelavci. Avtorica je sama pripovedovalka, aktualna programska vodja *Pripovedovalskega festivala* in aktivna udeleženka pripovedovalskega dogajanja danes. Kot pravi, gradi *Pripovedovalski festival* prav na temeljih, ki so opisani v tej knjigi. Gre za plodovito združevanje praktičnega in teoretičnega in zdi se ji, da bi knjigo težko napisal kdo drug, hkrati pa jo je tudi sama težko pisala, prav zaradi te dvojne vloge – raziskovalke in raziskovanke v eni osebi.

Tudi pripovedovanje zahteva raziskavo, predpripravo zgodbe, iskanje konteksta. Že samo najti zgodbo, ki poslušalce pritegne, je proces, potem raziskujemo, s čim jo lahko povežemo, kdo jo je povedal, kdo, kdaj in kje jo je zapisal, kakšne so sorodne objave motivov ... Raziskovanje pripovedovanja pa je drugačno in Frličevi se zdi, da se ga sploh ne bi znala lotiti, če tudi sama tega ne bi počela. Dobro je vedela, kaj mora opazovati, pa tudi, kaj gre verjeti pripovedovalcem, kaj so pa »zgodbe«. Ob raziskovanju je odkrila tudi nove smeri, ki jo zanimajo. Med drugim to, kako poslušamo – torej ne, kako pripovedovalec zgodbo pove, ampak kako jo poslušalec sliši. Pri tem pogreša metodologijo takih raziskav. Kako se sploh lotiti raziskovanja poslušanja? Zdi se ji, da bi za poglobljene raziskave poslušalstva morala razviti novo metodologijo, in to je ena od raziskovalnih poti, ki bi jo v prihodnosti še zanimala.

V slovenski pripovedovalski sceni je imela pomembno vlogo skupina Za 2 groša fantazije, ki se je oblikovala na Radiu Študent. Delovala je kot kolektiv, kar je v pripovedovalskem svetu zelo pomembno, vendar redkost tudi v širšem evropskem prostoru. Delovala je v urbanem prostoru (vsaj večinoma), izhaja iz neodvisne radijske postaje, tudi sam Radio Študent je deloval kot skupnostni radio. Kolektiv je pomenil predvsem dinamiko oblikovanja posameznega pripovedovalca – začetnik je v kolektivu dobil mentorja, ki ga je vzel pod svoje okrilje, se tako razvijal kot pripovedovalec in sčasoma sam postal mentor novim mladim pripovedovalcem. V kolektivu gre v veliki meri za prenos izkušnje, odnosa, za skupinsko skrb za razvoj, s čimer se dviguje tudi kakovost celotne skupine. To zaznamuje tako skupino kot posameznika, ki se oblikuje znotraj nje. Čeprav skupina danes ne deluje več, je med njenimi nekdanjimi člani še vedno živ občutek pripadnosti. V tem lahko opazimo sorazmerje z nesnovno dediščino – tudi in-

* Anja Serec Hodžar, mag. etnologije in kulturne antropologije, višja strokovna sodelavka, ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut; anjahodzar@gmail.com.

teresna skupnost lahko doseže podobno dinamiko prenosa večine ali znanja, kot jo imajo različne skupnosti kot nosilke nesnovne dediščine, ne glede na to, da nastanejo v urbanih okoljih v skupini posameznikov, ki nimajo skupnega lokalnega ali sorodstvenega izvora. Kot poučarja avtorica, je k pripovedovalski skupnosti nujno treba šteti tudi poslušalstvo, sploh tisto stalno, ki so ga imeli v Klubu Gromka. Kljub prenehanju delovanja skupine pa se pripovedovanje razvija naprej. Obstaja pripovedovalska šola, ki jo vodi Ana Duša in kjer se vsako leto na novo izobrazijo nekaj mladih pripovedovalcev, ki z dejavnostjo nadaljujejo na lokalnih ravneh. To so mladi ljudje, ki v pripovedovanju prepoznajo nekaj več, si pa potem mora vsak pripovedovalec zgraditi svojo pripovedovalsko zgodbo, se sam uveljaviti.

Ko pogledamo na pripovedovalstvo v širšem evropskem prostoru, se sprva zdi, da je v tujini ta svet zelo velik, a ko поблиžje spoznamo konkretno dogajanje, ugotovimo, da spet ne tako zelo. Festivale imajo v večini držav, obstajajo tudi društva, ponekod krovna združenja in različni centri. Značaj festivalov je odvisen od tega, kdo jih organizira in s kakšno mislijo. Nekateri so zelo usmerjeni v tradicijo in v predstavljanje »pristnosti«, kakor si jo zamišljajo, kar lahko izpade precej romantizirano in zaprto. Drugi so zelo odprti, kukajo v performativne vode, tudi teme so širše, vključujejo na primer resnične zgodbe. Eden bolj znanih centrov je Scottish Storytelling Centre v Edinburghu, kjer imajo raznoliko dogajanje, od pripovedovanj do s tem povezane vrste drugih dogodkov. Spet drugod zahajajo v skoraj gledališke vode.

Vsi doktorati v tujini, na katere je naletela avtorica, so nastali izpod prstov pripovedovalcev. Napisanih je bilo tudi nekaj zanimivih knjig in študij, tako da je imela kar nekaj referenčne tuje literature, tudi ameriške, ne zgolj evropske. Interes poteka tudi v obratni smeri, iz tujine namreč večkrat dobi prošnje za opise in pojasnila, kako pripovedovalska dejavnost poteka pri nas.

Poseben izziv pri izdaji knjige »Zgodbe si jemljemo za svoje!« je pomenilo transkribiranje pripovedi. Avtorica, urednici in lektorica so se trudile poenotiti zapise govorne besede, pa tudi načina govorjenja, obrazne mimike in telesne igre pripovedovalca, delno tudi odzive občinstva. Besedilo vsebuje nekaj povezav na videoposnetke, kjer si gledalec lahko ogleda točno tiste nastope, ki so transkribirani. Avtorica je v tem delu pogrešala znanje takega zapisovanja, ne samo pri konkretni publikaciji, že pri magistrskem delu. Z uredniškega vidika je bilo predvsem pomembno, da besedilo ostane berljivo, zato je zapis sicer poenoten, vendar ostaja na ravni neprofesionalnega bralca fonetičnih zapisov. Tisti, ki bere, torej ne more besedila

prebrati na način, kot je bil povedan, vseeno pa lahko ujamemo splošne značilnosti govora in nekatere govorčeve posebnosti. Avtorica ugotavlja, da svojih pripovedi nikoli ni transkribirala, pravi, da človek samega sebe težko posluša, kaj šele, da bi transkribiral lastno govorjenje.

V času epidemije koronavirusa je dogajanje v živo popolnoma zastalo. Bilo je sicer nekaj poskusov pripovedovanj prek Zooma za učence osnovnih šol, vendar za pripovedovalce to ni bila preveč pozitivna izkušnja. Po eni strani so »vdrlji« v najbolj zasebne kotičke življenj teh otrok, saj so jih videli na posteljah v njihovih domovih, v otroških sobah, kar je bilo izredno nenavadno. Po drugi strani pa niso dobili nobenega osebne odziva, niso imeli občutka pozornosti, ali jih sploh kdo posluša, ni bilo telesnega stika, odpadle so predvsem tiste najbolj subtilne stvari – točno tisto, kar raziskovalci pogrešamo pri pogovorih z informatorji prek spleta. Živa izkušnja in osebni pogovor sta mnogo več kot zgolj zbiranje informacij. Nebesedni odzivi ljudi bistveno dopolnijo pogovor, pogosto lahko povedano postavijo v povsem drugačen kontekst.

Skupina Za 2 groša fantazije je zaznamovala kar precej generacij, tudi prek zgoščenk, ki so bile priložene revijama Ciciban in Cicido, kar je pomenilo, da so prišle v vsako drugo slovensko gospodinjstvo, saj sta imeli reviji v tistem obdobju bistveno višje število naročnikov kot danes. Ob spominu na podobno dogajanje na področju pravljic, ko je Lutkovno gledališče Maribor pripravilo predstave na podlagi zbirke *Zverinice iz Rezije*, ki jo je uredil akademik Milko Matičetov, preko posnetkov teh predstav, ki jih je predvajala TV Slovenija, pa so se z njimi srečali otroci po vsej državi, lahko ugotovimo, da so množični mediji pomembni za ohranjanje in predstavljanje dejavnosti in prenos znanja o tradicionalnih zgodbah. Množični mediji in pametne naprave imajo pri tem zelo pozitivno vlogo, na kar se ob splošnem prepričanju o njihovih škodljivih vplivih na otroke pogosto pozablja. Ustrezna raba sodobnih tehnologij ima lahko pozitiven učinek na poznavanje preteklih znanj v prihodnosti. Tudi današnji pripovedovalci se lažje umeščajo v prostor, kjer ljudje že nekaj vedo o pravljicah in pripovedkah. Seveda je dobrodošla podpora osrednjih kulturnih institucij. Cankarjev dom od vsega začetka gosti *Pripovedovalski festival*, kar organizatorjem festivala omogoča lažje izvajanje in promocijo prireditve. S knjižno izdajo in etnološkim večerom je tudi Slovensko etnološko društvo dodalo kamenček v mozaik pripovedovalstva na Slovenskem. Člani društva so ob začetni popotnici predsednice Alenke Černelič Krošelj in ob zaključnem pogovoru, ki so ga spodbudila vprašanja poslušalcev, spoznali raziskovanje v tej veji folkloristike, na pripovedovalske predstave pa bo treba še malo počakati.